
PRAVOREČNA IN PRAVOPISNA NORMA V MAKEDONŠČINI – AKTUALNO STANJE

Prispevek prikazuje aktualno stanje pravorečne in pravopisne norme v makedonščini. Od prvega makedonskega pravopisa iz leta 1945 do danes so bila pravopisna pravila nekajkrat prilagojena sodobnim potrebam makedonskega standardnega jezika in usklajena z rabno normo, nazadnje leta 2017. Novi pravopis upošteva načela predhodnih pravopisov in usmeritve, ki jo je v svoji slovnici začrtal Blaže Koneski, v tem da se dosledno nanaša samo na pravopisna pravila, ne pa tudi na pravorečna. Pravila za izgovorjavo v obstoječih slovnica makedonskega jezika niso zadostna in ne ustrezajo današnji rabni normi. Zaradi nezadostne skrbi uradnih, predvsem izobraževalnih institucij za pravilno izreko se kažejo vse večja odstopanja od pravilne izgovorjave, kar je prikazano v drugem delu prispevka. Problemi, povezani z nepravilno izreko v sodobni makedonski javnosti, izkazujejo potrebo po pravorečnem priročniku in revidiranju pravorečne norme v dosedanjih slovnica ter preišljene dopolnitve s spremembami, ki se dogajajo v govorjenem jeziku.

Ključne besede: makedonski knjižni jezik, pravorečje, pravopis, pravorečna in pravopisna norma

1 Uvod

Sodobni makedonski jezik je svojo uradno kodifikacijo dočkal 2. avgusta 1944 na prvem zasedanju Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Makedonije. To je bil rezultat prizadevanj za poenotenje njegove pisne oblike v drugi polovici 19. stoletja, ki jih je leta 1903 izkristaliziral Krste Misirkov v delu *За македонциките работи (O makedonskih rečeh)*. 5. maja 1945 je bil sprejet odlok o makedonski abecedi, 7. junija istega leta pa je izšel prvi pravopis makedonskega knjižnega jezika – *Македонски правопис (Makedonski pravopis)* (Koneski 1952: 47). Od takrat do

danes je makedonski standardni jezik sledil načelom razvoja standardnega jezika v vseh jezikovnih zvrsteh. Makedonski jezik je po kriterijih jezikovnega načrtovanja (Radovanović 2003: 188–189) prvi dve fazi v procesu normiranja, tj. selekcijo in deskripcijo, zaključil že v obdobju pred letom 1944 oz. pred kodifikacijo, ki pomeni tretjo fazo. Naslednjih pet faz razvoja makedonskega standardnega jezika (elaboracija, akceptacija, implementacija, ekspanzija in kultivacija) se je odvijalo v skladu s sodobnimi potrebami makedonske države v preteklih sedemdesetih letih. V obdobju po osamosvojitvi leta 1991 se je kot posledica spremenjenega družbenega sistema in tudi zaradi intenzivnejših elektronskih načinov komunikacije z mnogimi vplivi angleščine pojavila potreba po natančnejši evalvaciji in rekonstrukciji norme, tako pisne kot govornjene. V prispevku bomo prikazali, kako sta bila pri tem upoštevana makedonski pravopis in pravorečje ter kakšno je aktualno stanje na tem področju danes.

2 Analiza

Blaže Koneski, eden izmed kodifikatorjev makedonskega knjižnega jezika, je v prvem delu svoje slovnice *Граматика на македонскиот литературен јазик* (*Slovnica makedonskega knjižnega jezika*) leta 1952 glede načina normiranja makedonščine izpostavil, da usvajanje knjižnega jezika predvideva tudi usvajanje enotne pisave in težnjo po normiranju izgovarjave, ter dodal, da so pravila o tem, kako je treba pisati, natančno predstavljena v delu *Македонски правопис*, zato jih v slovnici navaja le tam, kjer je to potrebno, več pozornosti pa posveča pravilni izgovarjavi (Koneski 1952: 75).

Pravila za pravilno izgovarjavo v makedonščini so bila torej najprej navedena v slovnici, in sicer v poglavju o glasoslovju, v pravopisu pa so bila predstavljena predvsem pravila za zapisovanje glasov, le v poglavje o naglasu je bilo vključeno tudi pravorečje. Makedonščina ima fonološki pravopis, saj kot jezik s pozno standardizacijo ni obremenjena z obdrževanjem etimoloških oblik korenov in pripon.

Od prvega makedonskega pravopisa iz leta 1945, katerega avtorja sta Blaže Koneski in Krum Tošev, pa vse do danes so bila pravopisna pravila nekajkrat prilagojena sodobnim potrebam makedonskega standardnega jezika ter usklajena z rabno normo.¹ Zadnji *Правопис на македонскиот јазик* (*Pravopis makedonskega jezika*) sta v tiskani in elektronski (prostodostopni) obliki leta 2017 izdala Inštitut za makedonski jezik Krste Misirkov ter založba Kultura iz Skopja. Prilagojen je sodobnim potrebam pisanja, saj na novo pretresa obilico aktualnih pravopisnih problemov, kot so: *pisanje velike začetnice, kratice, okrajšave, načini pisanja skupaj in narazen ter možnosti za deljenje besed, pisanje vejice, transkripcija in transliteracija tujih imen*.

¹ Več o tem v Спасов (2015: 63).

Zdaj pa preidimo h ključnemu vprašanju našega prispevka, in sicer kako je pravorečje makedonskega jezika regulirano danes in kako pravopis ter pravorečje vplivata drug na drugega.

Novi pravopis upošteva načela predhodnih pravopisov in usmeritve, ki jo je v svoji slovnici začrtal Blaže Koneski, v tem da se dosledno nanaša samo na pravopisna, ne pa tudi na pravorečna pravila. Del, posvečen glasoslovju, je v novem pravopisu, ki obsega 356 strani, predstavljen na borih osmih straneh v poglavju Правописни правила засновани на фонетски промени kaj согласките (Pravopisna pravila pri fonetičnih spremembah soglasnikov) in na desetih straneh v poglavju Акцент и акцентирање (Naglas in naglaševanje). V obeh poglavjih je pristop enak kot v prejšnjih izdajah pravopisa, le da vsebuje več ponazoritev različnih glasovnih premen (alofonov, alomorfov ipd.), sprememb pri naglasu in odstopanj od pravila za naglaševanje besed na predpredzadnjem zlogu. V tem pogledu torej ni nikakršnih novosti, kar pomeni, da tudi v novem pravopisu manjkajo pravila za izgovarjavo posameznih glasov in glasovnih sklopov ter za naglaševanje besed v besednih zvezah in stavkih.

Pravila za izgovarjavo, ki jih najdemo v slovnica Koneskega (1952) in Bojkovske ter sodelavcev (2008), niso zadostna in ne ustrezajo današnji rabni normi. V delu Sawicke in Spasova *Фонологијата на стандардниот македонски јазик* (*Fonologija standardnega makedonskega jezika* (Савицка in Спасов 1997)) je opisan pravilen izgovor posameznih glasov z možnimi nepozicijskimi alofoni ter obsegom variabilnosti v izgovarjavi, ki lahko še velja za standardni jezik. Opisan je tudi sistem naglaševanja v makedonskem standardnem jeziku glede na pravila, začrtana v makedonskih slovnica. Poleg te monografije obstaja še priročnik Iskre Panovske Dimkove *Практикум по правопис со правоговор на македонскиот литературен јазик* (*Vaje iz pravopisa in pravorečja makedonskega knjižnega jezika* (Пановска-Димкова 2010b)), vendar obe deli v glavnem uporabljajo samo študentje filoloških fakultet. Makedonski jezikoslovci in avtorji učbenikov so bili namreč doslej pretežno mnenja, da ima makedonski fonetični pravopis le dve osnovni pravili, in sicer: *vsak glas ima svojo črko in beremo tako, kot je zapisano*, zato potrebe po posebnem pravorečnem priročniku niso prepoznali.

Makedonska radiotelevizija je imela nekoč učitelje za pravilno izgovarjavo za napovedovalce, zdaj pa jih žal nima. Na Fakulteti za dramske umetnosti Univerze Sv. Ciril in Metod v Skopju² je akreditiran predmet Makedonski jezik s pravorečjem in to je pravzaprav tudi vse, kar je bilo do zdaj narejenega na področju pravorečja makedonskega standardnega jezika.

Kakšne so posledice vsega tega danes? Rezultat je pričakovan: v lokalnih medijih se v vsaki narečni skupini³ makedonski standard izgovarja glede na posebnosti

² Zanimivo in hkrati žalostno je, da je na uradni spletni strani ime te fakultete napisano v skladu z angleškim in ne makedonskim pravopisom, saj so vse besede zapisane z veliko začetnico.

³ V makedonščini obstajajo tri narečne skupine: zahodna, jugovzhodna in severna (Видоески 1998, 1999).

izgovarjave v določeni regiji (od standardne norme odstopajo na primer: zaprti izgovor samoglasnikov, redukcija pri izgovoru samoglasnikov, nenaglašeni in naglašeni, mešanje palatalnih okluzivov /f/ (/gʲ/) ter /k/ (/kʲ/) z afrikatama /tʃ/ (/dʒ/) in /tʃ/ (/č/) ali izgovor z anticipacijo mehčanja [jʃ] ([jgʲ]), [jč] ([jkʲ]), nestandardno naglaševanje večzložnih besed in naglasnih sklopov idr.). V glavnem mestu Skopju je situacija nasploh zapletena: gre za skopski sleng pri mlajših generacijah, njegova glavna značilnost pa je pravzaprav specifična izgovarjava z zaprtimi samoglasniki, naglasom na predzadnjem zlogu besede ali z dvema naglasoma pri večzložnih besedah ipd.⁴ Samo (radijske in televizijske) medijske hiše, ki resnično skrbijo za pravorečje, najemajo napovedovalce ter voditelje, ki obvladajo makedonsko pravorečje, ti pa navadno prihajajo iz zahodne narečne skupine, ki je tudi podlaga za makedonski standard, in jim zaradi tega ni treba obiskovati posebnih izobraževanj za knjižno izreko, temveč le za dikcijo.

Navedli bomo nekaj tipičnih primerov, ki kažejo na vpliv pravopisa na pravorečje in obratno, ter s tem pokazali del problemov, s katerimi se soočamo pri realizaciji standardne norme v makedonščini. Primeri, ki jih bomo navedli, so pridobljeni iz pisnih nalog učencev osnovnih in srednjih šol v Skopju v okviru raziskovalnega dela doktorandke Blage Paneve ter iz vaj s študenti na Filološki fakulteti Univerze v Tetovu.

V okviru napak, povezanih s samoglasniškim sistemom, izpostavljamo povišan izgovor samoglasnikov /e/ in /o/ v skopskem slengu, kar se pojavlja predvsem v govornem jeziku, včasih tudi do te mere, da pride do zamenjave z visokimi korelati,⁵ ter tvorjenje dvoglasnikov iz samoglasniških sklopov (predvsem pri samoglasniku /i/ (/i/), ko se ta nahaja na drugem mestu v samoglasniškem sklopu, kar je posledica nestandardne izgovarjave, ki pa se odraža tudi v pisanju: *својте* (своите ‘svoji’),⁶ *спој ту* (спои ги ‘poveži jih’), *некој луѓе* (некои луѓе ‘nekateri, neki ljudje’), *некој жени* (некои жени ‘nekateri, neke ženske’). Nekateri učenci, dijaki, študenti pa ne ločijo, v katerih pozicijah pride do samoglasniškega sklopa in v katerih ne: *овои* (овој ‘ta’), *краи* (крај ‘konec, kraj’), *закопат* (закопаат ‘zakopajo’).

Osnovna binarna opozicija v soglasniškem sistemu makedonskega jezika je opozicija po zvanečnosti. Najpogostejše napake pri pisanju povzročata pravilo o regresivni asimilaciji po zvanečnosti, ki je najpogosteje tudi pravopisno pravilo,⁷ in pravilo za izgubo zvanečnosti v izglasju, kar ni pravopisno pravilo, da se ne bi spremenila osnovna oblika besede: *љубоф* (љубов ‘ljubezen’), *љубофта* (љубовта ‘ta

⁴ Več o tem glej Labroska 2019.

⁵ Na primer *Илина* (Илина) namesto *Елена* (Елена) (Пановска-Димкова 2010).

⁶ Primere uvajajo besede z napakami, označenimi s krepko pisavo, v oklepaju sledijo pravilno zapisane besede, v navednicah pa so dodani prevodi v slovenščino.

⁷ Z izjemo pri glasu /v/ (/v/), ki se po pravopisu ne zamenja s /f/ (/f/), čeprav v izgovoru pogosto pride do regresivne in progresivne asimilacije, npr. *јадевите тиква* > [*јадефтите тикфа* ‘jedli ste bučo’] (Геразов in Лаброска 2017).

ljubezen⁸), *афтор* (автор ‘avtor’); *екипаши* (экипаж ‘ekipa’), *зап* (заб ‘zob’), *галеп дивф* (галеб див ‘galeb divji’), *надеши* (надеж ‘uranje’), *мармалат* (мармалад ‘marmelada’), *рет* (ред ‘red’), *трут* (труд ‘delo’), *периот* (период ‘obdobje’), *луксуе* (луксуз ‘luskuz’), *Парис* (Париз ‘Pariz’).

Učenci v osnovni šoli, ki še ne vedo, kateri samostalniki imajo na koncu zveneči soglasnik, ki se samo izgovarja kot nezveneči, kateri pa imajo res nezvenečega, delajo tudi obratne, fonetično nemotivirane napake: *простород* (просторот ‘ta prostor’),⁹ *неговиод* (неговиот ‘njegov’), *неможад* (не можат ‘ne morejo’), *отидад* (отидат ‘odidejo’), *биограф* (биограф ‘biograf’), *филозов* (филозоф ‘filozof’). Naleteli smo tudi na napako: *асбука* namesto *азбука* ‘abeceda, azbuka’, ki nima ne fonetične ne etimološke podlage, kaže pa na nizko raven poznavanja norme.

Makedonščina spada med jezike z razmeroma majhnim številom soglasniških sklopov, daljši soglasniški sklopi pa nenehno težijo k poenostavitvam. Korytowska in Sawicka (2007: 211) sta ugotovili, da imajo južnoslovanski jeziki znotraj slovanske jezikovne družine najmanj dolgih soglasniških sklopov.

Poenostavitve soglasniških sklopov v izgovarjavi se nemalokrat napačno odražajo tudi v pisavi, posebej pri učencih, dijakih in študentih s slabšim učnim uspehom: *чувство* (чувство ‘čustvo, občutek’), *чувствувам* (чувствувам ‘čutim’), *почувствував* (почувствував ‘začutil sem’), *преставен* (претставен ‘predstavljen’), *преставувале* (претставувале ‘predstavljali so’), *спротиставување* (спротивставување ‘nasprotovanje’), *нозу* (многу ‘veliko, mnogo’), *опиештво* (општество ‘družba’), *опиештвото* (општеството ‘ta družba’),¹⁰ *опиештвена* (општествена ‘družbena’), *суштество* (суштество ‘bitje’), *богаство* (богатство ‘bogastvo’), *осуство* (отсутствие ‘odsotnost’), *сраници* (страницы ‘tujci’), *средства* (средства ‘sredstva’), *детство* (детство ‘otročvo’), *оврска* (обврска ‘obveznost’), *бензиска* (бензинска ‘bencinska’), *беселери* (бестселери ‘prodajne uspešnice’), *охрицки* (охридски ‘ohridski’), *подршка* (поддршка ‘podpora’), *потик* (поттик ‘vzrodbuda’), *смрта* (смртга ‘ta smrt’), *раззелените* (раззелените ‘ozeleneli’) itd. Čeprav je poenostavitev soglasniških sklopov v sodobni makedonščini aktiven proces, do katerega prihaja zaradi poenostavitev v dialektih (Лаброска 2016), pa v standardnem jeziku velja pravilo, da pri nekaterih besedotvornih priponah poenostavitve ne beležimo, da ne bi spremenili osnovne oblike besede (Конески 1962/1963: 5–15; Конески 2003: 25). Poenostavitvam v izgovarjavi so podvrženi tudi izgledni soglasniški sklopi, ki jih v standardnem jeziku prav tako v zapisu ne beležimo, zato opažamo napačno pisanje v naslednjih primerih: *чист воздух* (чист воздух ‘čist zrak’), *болеc* (болест ‘bolezen’), *фсушноc* (всушност ‘pravzaprav’), *разумноc* (разумност ‘razumnost’),

⁸ Pripona *-ma (-ta)* je postpozitivni določni člen za samostalnike, svojilne zaimke in pridevnike ženskega spola ednine.

⁹ Pripona *-om (-ot)* je postpozitivni določni člen za samostalnike, svojilne zaimke in pridevnike moškega spola ednine.

¹⁰ Pripona *-mo (-to)* je postpozitivni določni člen za samostalnike, svojilne zaimke in pridevnike srednjega spola ednine.

гордоc (гордост ‘ponos’), *радоc* (радост ‘radost’), *течноc* (течноcт ‘tekočina’), *личноc* (личноcт ‘osebnost’), *дејноc* (дејноcт ‘dejavnost’), *писменоc* (писменоcт ‘pismenost’).

Pisanje drsnika /j/ je poseben problem, ki ga je stroka že večkrat izpostavila (Labroska, Trajkova 2019), kljub temu so napake v pisanju še vedno pogoste:¹¹ *криат* (кријат ‘skrivajo’), *историа* (историја ‘zgodovina’), *мантиа* (мантија ‘kuta’), *афирмациа* (афирмација ‘afirmacija’), *биографиа* (биографија ‘biografija’), *неутрализациа* (неутрализација ‘nevtalizacija’), *приател* (пријател ‘priatelj’), *своа* (своја ‘svoja’), *житиа* (житија ‘žitja’). Pojavljajo pa se tudi primeri pisanja drsnika /j/, ko to ni ustrezno; učenci ga namreč pišejo pod vplivom izgovarjave, saj v takšnih pozicijah lahko slišimo /j/ kot glas za razvijanje hiata, ki pa nima pravopisne utemeljitve: *житије* (житие ‘žitje’), *придобује* (придобие ‘pridobi(ti)’¹²), *оваја* (оваа ‘ta’¹³), *који* (кои ‘kateri, ki’), *некоји* (некои ‘nekateri, neki’).

Kot poseben problem izpostavljamo napačno pisanje palatalnih okluzivov /f/ (/gʲ/) in /k/ (/kʲ/), ki zaradi tendence po otrditvi mehkih soglasnikov, značilne za makedonske dialekte, povzročajo vrsto premen: samo nekoliko mehkejši izgovor kot /r/ (/g/) ter /k/ (/k/) pred samoglasnikom prednjega reda, anticipacijo mehčanja oz. izgovor [jgʲ] in [jkʲ] ali pa njuno popolno prekrivanje s palatalnimi afrikatami /ɟ/ (/dʒ/) ter /tʃ/ (/č/) (Labroska in Paneva 2015). Vsi ti pojavi, ki niso v skladu s standardno izgovarjavo,¹⁴ se odražajo tudi v pisavi: *раза* (рафа ‘rojevati’), *наога* (наофа ‘nahajati’), *луге* (луѓе ‘ljudje’), *Македониа* (Македонија ‘Makedonija’), *грешќи* (грешки ‘napake’), *патеќа* (патека ‘steza’), *среќја*, *среќа* (среќа ‘sreča’), *ке* (ќе¹⁵), *куќните* (куќните ‘hišni’), *враќа* (враќа ‘vračati’), *оставајќи* (оставајќи ‘(za)puščajoč’).¹⁶

To je le manjši del problemov, ki se pojavljajo na pravopisni ravni in so po eni strani nastali pod vplivom izgovarjave, po drugi pa so posledica nezmožnosti makedonskega pravopisa, da bi bil stoodstotno fonetičen, brez izjem, povezanih z morfologijo in/ali etimologijo.

Kot posebno pereč problem izpostavljamo napačno naglaševanje, ki se je razmahnilo v uradni komunikaciji. Številne napake pri naglaševanju večzložnih besed (naglaševanje na četrtem, v nekaterih primerih celo na petem zlogu od konca besede, ki se nikakor ne ujema z naglasnim sistemom makedonskega standardnega jezika in se najpogosteje

¹¹ Po makedonskem pravopisu se *j* piše med samoglasnikoma *i* in *a* ter *o* in *a*, nikoli pa med dvema samoglasnikoma, če je drugi samoglasnik *i* ali *e*.

¹² Makedonščina ne pozna nedoločnika, osnovna oblika glagola je tretja oseba ednine v sedanjiku.

¹³ Kazalni zaimek za ženski spol ednine.

¹⁴ Pravilen izgovor makedonskih soglasnikov *ќ* in *ј* kot [kj] ter [gj], pri čemer se jezik nahaja na najvišji točki trdega neba (Панова-Димковска 2010b: 58).

¹⁵ Členek za tvorbo prihodnjika.

¹⁶ Opozoriti moramo tudi na dejstvo, da imajo mlajše generacije težave s pisanjem vseh črk z diakritičnimi znaki, saj v vsakdanji pisni komunikaciji na spletu uporabljajo poenostavljeno latinično pisavo, pri kateri za glasove *ѓ*, *ќ*, *и*, *у*, *ж*, *ш* uporabljajo samo naslednje črke: *g*, *k*, *z*, *c*, *s*.

opraža v govoru politikov, na primer граѓанското namesto граѓанското (Пановска-Димкова 2002: 185)), kot tudi pri naglaševanju naglasnih sklopov (naglasni sklopi iz dveh naglašanih besed ali iz naglašene besede ter naslonke: *к'исела-в'ода, со-нас, на-назар* namesto *киселá-в'ода, с'о-нас, нá-назар*) od jezikoslovcev zahtevajo, da se čim prej konkretno lotimo rekonstrukcije norme na tem področju in s tem zmanjšamo razkorak med realnim stanjem ter pravorečnimi pravili. Lahko se strinjamo z mnenjem Jožeta Toporišiča, da je norma del živega in govornega, torej naravnega jezika, kodifikacija pa je samo popis te norme, zato se ji mora čimbolj približati ter ji biti čimbolj sodobna (Toporišič v: Субиото in Тивадар 2014). Naše stališče je, da vprašanje norme ni niti enostavno niti enostransko: po eni strani je ni mogoče revidirati s takšno hitrostjo, kot naravni govorniki spreminjajo svoje govorne navade, po drugi strani pa je poenotenje standardnega jezika bistvenega pomena za vsako sodobno državo. Zato morajo obstajati pravila, ki ne ustrezajo le nekemu konkretnemu govoru, pač pa so rezultat dogovora jezikoslovcev. To ne pomeni, da bodo dialekti prenehali vplivati na normo, kakor tudi jezika ni mogoče zaščititi pred vplivom drugih jezikov. Ne, to pomeni le, da morajo jezikoslovci v dani jezikovni sredini budno spremljati stanje in intervenirati povsod, kjer je to potrebno, ne da bi pri tem vsiljevali izumetničen jezik, pač pa tako, da bo jezikovna norma sprejemljiva za vse govorce.

3 Zaključek

Opisani aktualni in pereči problemi, povezani z nepravilno izreko v sodobni makedonski javnosti, zahtevajo rešitve v dveh smereh: 1. čimprej je treba narediti pravorečni priročnik ter 2. revidirati tisto, kar šteje za pravorečno normo v dosedanjih slovnicaх ter vanje premišljeno umestiti tudi del sprememb, ki se vsak dan dogajajo v govornem jeziku, in jim s tem dati legitimnost v makedonski pravorečni normi, a le v taki meri, da ne bodo porušile osnovnih značilnosti makedonskega standardnega jezika, kot so: jasen izgovor glasov brez večjih medsebojnih prilagoditev, njegova prozodijska kontura, zanj specifičen tretjezložni naglasni sistem, edini takšnega tipa v okviru slovanskih jezikov in širše.¹⁷ V ta namen trenutno nastaja nova študija *Фонетика и фонологија на современиот македонски стандарден јазик (Fonetika in fonologija sodobnega makedonskega standardnega jezika)* pod vodstvom poljske fonetičarke Irene Sawicke z raziskovalno skupino, katere člani so: Irena Sawicka, Branislav Gerazov, Anna Cychnerska, Agata Travińska in Veselinka Labroska. Na ta način bomo dobili solidno podlago za izdelavo priročnika za pravorečje, v katerem bo upoštevano dejansko stanje v makedonski izreki.

Strinjamo se, da so jasna pravorečna pravila, ki izhajajo iz »žive norme in iz relevantnega gradiva, potreben in ustrezen inštrument za zagotavljanje poenotenosti knjižne izreke« (Tivadar in Jurgec 2003: 206) ter da je treba pravila za pravilno izgovarjavo bolje promovirati in jih uvrstiti tudi v samostojne pravorečne priročnike, kar bi prispevalo k afirmaciji kodificirane knjižne izreke ter pravorečja kot discipline,

¹⁷ O tem glej v Видоески, Савицка in Тополинска 1999.

pa tudi h kvalitetnejšemu pouku pravorečja v šolah in drugih izobraževalnih institucijah (Субиото in Тивадар 2014: 332).

Literatura

Бојковска, Стојка и др., 2008: *Опишта граматика на македонскиот јазик*. Скопје: Просветно дело.

Видоески, Божидар, 1998: *Дијалектите на македонскиот јазик, том I*. Скопје: МАНУ.

Видоески, Божидар и др., 1998: *Правопис на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Просветно дело.

Видоески, Божидар, Савицка, Ирена in Тополињска, Зузана, 1999: *Полски–македонски, граматичка конфронтација, прозодија*. Скопје: МАНУ.

Конески, Блаже, 1952: *Грамматика на македонскиот литературен јазик, дел I (Увод. За гласовите, За акцентот)*. Скопје: Државно книгоиздателство на НР Македонија.

Конески, Блаже, 1962–1963: За некои морфолошки пречки на фонетските промени во македонскиот јазик. *Македонски јазик XIII–XIV/1–2*. 5–15.

Конески, Кирил, 2003: *Зборобразувањето во современиот македонски јазик*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Лаброска, Веселинка, 2016: Адаптација во изговорот на консонантските групи во македонскиот дијалектен јазик. *Македонски јазик LXVIII*. 87–94.

Лаброска, Веселинка in Геразов, Бранислав, 2017: Анализа на моделите на адаптација на фонемата /V/ во современиот македонски говорен јазик. *Rocznik slavistyczny LXVI*. 15–25.

Лаброска, Веселинка in Трајкова, Катица, 2019: Фонемата /j/ во црковнословенските текстови од македонска редакција – споредба со современиот македонски јазик. *Велковска, Снежана (ur.): Меѓународен научен собир „Денови на Благоја Корубин“*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“. 120–127.

Пановска-Димкова, Искра, 2002: *За еден тип неправилно акцентирање во македонскиот јазик“: Македонски социолингвистички и филолошки теми*. Скопје: Совет за македонски јазик на Република Македонија. 183–190.

Пановска-Димкова, Искра, 2010: За еден тип на изговор кај генерациите родени во Скопје по 1970 година – или кога Елена стана Илина. *Меѓународен македонистички собир: реферати од научниот собир одржан 29–31 август 2008 г. во Охрид*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“. 261–264.

Пановска-Димкова, Искра, 2010b: *Практикум по правопис со правоговор на македонскиот литературен јазик*. II дополнето издание. Скопје: Пановска-Димкова И.

Цветковски, Живко idr. (ur.), 2017: *Правопис на македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, Друштво за издавачка дејност „Култура“.

Савицка, Ирена in Спасов, Људмил, 1997: *Фонологија на современиот македонски стандарден јазик*. Скопје: Детска радост.

Спасов, Људмил, 2015: За македонската современа азбука и современиот правопис на македонскиот јазик. Јосифова Неделковска, Гордана idr. (ur.): *Предавања на XLVIII Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид (13–27 јуни 2015)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, МСМЈЛК. 60–65.

Субиото, Намита in Тивадар, Хотимир, 2014: Проблеми на стандардизацијата на говорниот македонски и на словенечкиот литературен јазик. *Македонски јазик* LXV. 321–336.

Literatura v latinici

Korytowska, Anna in Sawicka, Irena, 2007: Uwagi na temat ilościowej charakterystyki fonetyki słowiańskiej. Sawicka, Irena (ur.): *Fonetyka, fonologia*. Opole: Uniwersytet Opolski. Instytut Filologii Polskiej, Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. 199–217.

Labroska, Veselinka in Paneva, Blaga, 2015: Pronunciation and phonological value of the sounds /K/ and /Γ/ in the contemporary Macedonian language. Sovilj, Mirjana in Subotić, Miško (ur.): *Speech and Language 2015, 5th International Conference on Fundamental and Applied Aspects of Speech and Language*. Belgrade: Life activities advancement center, The Institute for Experimental Phonetics and Speech Pathology. 50–55.

Radovanović, Milorad, 2003: *Sociolingvistika*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Tivadar, Hotimir in Jurgec, Peter, 2003: Podoba govornega slovenskega knjižnega jezika v Slovenskem pravopisu 2001. *Slavistična revija* 51/2. 203–220.

Toporišič, Jože, 1978: *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*. Maribor: Obzorja. 88–103.

